

IV. Образцы малорусского говора.

Для большей полноты въ описаніи діалектовъ Курской губерніи мы, въ дополненіе къ свѣдѣніямъ о великорусскихъ говорахъ, сообщаемъ нѣсколько записей изъ области малорусскихъ говоровъ, сдѣланныхъ по нашей просьбѣ уроженцами селъ, имѣющихъ малорусское населеніе. Къ нимъ присоединяемъ записи пѣсенъ изъ селъ Волчанскаго у. Харьковской губ., но лежащихъ почти на самой границѣ съ Бѣлгородскимъ у. Курской губерніи.

№ 390.

(С. Ракитное Грайворонскаго у.).

Пречыста сына породыла,
Пречыста ангилів змутьыла,
Сталы думать и гадать,
Яке ёму мѣнье дать.

Святыи Боже наш!

Далы ёму мня святого Петра;
Вона Петра не злюбыла,
Всехъ ангилів измутьыла.

Святыи Боже наш!

Пречыста сына породыла,
Пречыста ангилів змутьыла,
Сталы думать и гадать,
Яке ёму мѣнье дать.

Святыи Боже наш!

Далы ёму мня святого Илля;
Вона Иллю не злюбыла,
Всехъ ангилів измутьыла.

Святыи Боже наш!

Повтор. 1-го куплета.

Далы ёму мня Исуса Хрыста;

Вона Хрыста полюбила;

Всех ангилів звеселила.

Святый Боже наш!

(Поется въ 1 день Рождества. Запис. Викт. Потресовъ, ученикъ Бѣлгородской гимназiи).

№ 391.

(Тамъ - же).

А рясна, красна калынонька у лузи,
А ще краснійша Мърьечка у батенька;
По двору хóде, як мiсяць усхóде,
По водіцю йдé, як дóщик идé,
З водою прыйшла, як зоря зійшла,
До цérковкы йшла красною панéю,
А в цérков вiйшла з ясною свичéю;
Там панi стоялы, шапо́ньки знимáлы,
Шапо́ньки знимáлы та все пытáлы:
Чи́я се дочка́? Чи се попiвна, чи королiвна?
А Ивáнко ка́же: «се мо́я дочка, дивка Мърьечка».

Припéвъ: Святы́й вéчор!

(Поется въ 1 д. Р. Хр. Запис. тотъ же).

№ 392.

(Тамъ - же).

А у на́шого па́на и скам'я́ зосла́на,
А на тiй скам'i тры кубкы стояло;
А у першому кубку — кудрявое вiно,
А у другому кубку — зеле́ное вiно,
А у третьёму кúбку — медок солодо́к.
Кудрявое вiно — се для пана ёго,
Зеленое вiно — се для пани ёго,
А медо́к солодо́к для ёго дито́к.

Припѣвъ послѣ каждаго стиха:

Радуйся, радуйся, Боже,

Сытуйся земле!

Сын Божій народѣвся.

(Поется на 1 день. Запис. тотъ-же).

№ 393.

(Тамъ - же).

Ишла Мѣрьечка лужкомъ, бѣрежкомъ

По зори, по зори, зори, по мѣсяцеву ясному (припѣвъ);

Зостріла вона тры косарыка;

Пѣрвому косарю—шовкова трава,

Другому косарю—золотый перснечекъ,

А третѣму—самѣ молодѣ,

Сама молода як ягода.

(Поется въ 1 день Рожд. Хр. Запис. тотъ-же).

№ 394.

(Щедровка).

Як сив Сус Хрыстос та вечеряты,

Прийшла к ѣму Божія матир:

«Годи тобі, сынку, та вечеряты,

«Дай мині, сынку, золотіи ключі,

«Одимкнуты рай и пѣкло,

«Тай вѣпуститы праведни дѣши.

«Одній душі тай не вѣпушу,

«Однѣ душѣ зогрипіла:

«На отця, нѣньку тай налаяла,

«Не налаяла та подумала.

(Поется подъ Нов. годъ. Запис. тотъ-же).

№ 395.

(Тамъ - же).

Ива́нко ко́ника сидла́е,
 Иванко з двóriка зъиждя́е,
 Ёго ба́тенько вyiшов, тай пыта́е:
 «На шо коня сидлаеш,
 «Чого з двора зъиждяеш?
 — А шо тоби до сёго́,
 — Сидлаю я не твого́,
 — Тай пойду до царя́,
 — Роспытаю короля́,
 — Чи е дивка, чи нема́.

Слѣдуетъ повтореніе куплетовъ съ замѣной слова «батенько»
 словами: «маты́нко», «братычѣ́к», «сестрычкo».

(Поется въ 1 д. Р. Хр. Запис. тотъ-же).

№ 396.

(Тамъ - же).

Щѣ́дрык—пѣ́дрык!
 Да́йте варѣ́нык,
 Гру́дочку ка́шкы,
 Ки́нчик ко́вба́скы.
 Да́йте кышкú!
 Зъи́ли у за́тышку.
 Да́йте ко́вбасу́!
 До до́му понесу́.

(Запис. тотъ-же).

№ 397.

(Тамъ - же).

То на ри́цьци то на Ё́рдани
 Там Пречы́ста ры́зу пра́ла,

Вона прала не выпрала,
 Тай повисыла на Ёрдани;
 Та прилытили янгелята,
 Узялы рызу на крылята,
 Тай понесли до Господа Бога,
 Господу Богу службу служыты.
 (Поется въ день Нов. года. Запис. тотъ-же).

№ 398.

(Веснянка).

Ой весна, весна, днем красна!
 Шо ты нам, весна, принесла?
 Принесла я вам лѣтечко,
 Шо б родылося жытечко,
 А дивчатам по квѣтци,
 А порубочкам по дѣвци.

(Запис. тотъ-же).

№ 399.

(Тамъ - же).

Поется въ день Нов. года мальчиками-подростками; пѣнье сопровождается обсыпаниемъ хозяевъ посѣщаемыхъ домовъ хлѣбными сѣменами:

На щасте!
 На здоровье!
 На новое лѣто!
 Роды, Боже, жыто,
 Жыто, пшеницю.
 Бѣдте здоровы с празныком
 Та с новымъ годом!
 Сей проводыть,
 Другого дождить!

(Запис. тотъ-же).

№ 400.

(Тамъ - же).

Пѣсня, сопровождающая обрядъ «завиванья березы» въ день св. Троицы.

Украшивъ небольшую вѣтку березы вѣнками и разноцвѣтными лентами, дѣвушки носятъ ее по улицамъ, танцуютъ вокругъ нея и поютъ:

Коло млына калына,
Там дивчина гуляла,
Калыноньку ламала
И в пучёчки въязала,
На возочёк складала,
Тай повезла на торжокъ
И продала за сажокъ,
Тай купила голубца,
Тай укынула ў комору.
Чом ты, голуб, не гудёшъ,
И пшенёщи не клюёшъ,
И чого воды не пьёшъ?

№ 401.

Барыня дрова рube,
Дрова рube, ў хату носе,
И пичь-грубу топе.

Ой барыня моя, сударыня барыня (2 р.)

Пичь топе, охрип гріе,
С помыйныци умувається,
У заслинку выдывляється.

Ой барыня моя, сударыня барыня и т. д.

(Запис. тотъ-же).

№ 402.

(Поется въ Петровскій постъ).

Ой Питрѣвочка наставае,
Сыва зозуленька вылитѣе
И соловеечка выклькѣе:
Ой вѣлынь, вѣлынь, соловеечко!
Тай полѣнимо у дибрѣвоньку.
Та дибрѣвонько зелѣная!
Як тебе рано спустѣшено,
Траву на сѣно покѣшено,
И покѣшено, и погрѣбено,
И у колыци посложено,
Тилько ѣ остѣлось царь-зѣльячко:
«Ополѣ менѣ, моя дѣвочко!
Ой рада б я ополѣты,
Стоить мѣй мылый у городи,
Не вѣлыть мини полѣты,
Бѣленьких ручѣк каляты,
И покаляты и поколѣты.

(Записалъ тотъ-же).

№ 403.

(Послѣ Петровки).

Ой Питривочка мынаетьця,
Сыва зузуля ховѣатьця
И с соловеечком прощаетьця:
Ой прощай, прощай, соловеечко!
Ой прощай, прощай, мѣй братыку.

(Запис. тотъ-же).

№ 404.

(Тамъ - же).

Купала пид Ивана!

Купався Иван

Тай ў во́ду упав.

Купала пид Ивана!

На Петра́ хлиб пекла́,

На Ива́на выбира́ла.

Купала пид Ива́на!

Поется наканунѣ дня св. Іоанна Крестителя, во время пры-
ганья черезъ огонь или крапиву.

(Запис. тотъ-же).

№ 405.

(Тамъ - же).

Купалочка скупалася,

На бережечку сушылася.

Дивка Марьечка журылася;

Чи буде літо, чи не буде?

Окрипом очи зависыла,

Рипою зубы затыкала,

Погнала свині дримаячи,

На пенькы ноги збываючи,

На спычкы очи выймаючи.

(Купальская. Запис. тотъ-же).

№ 406.

(Тамъ - же).

(Повседневная).

Яром вода́ котылася,

А я младá журылася:

Родыночка й одреклáся,

Що й од рóду од родóчку.
 Тя́жко ва́жко жы́вотóчку
 На чужóму жы́тывьёчку,
 Миж чужими людьми жыты, —
 Ни до кого го́ловкы скло́ныты.
 Пиду я скытаючи,
 Собі́ до́ли шукаючи.
 Оглянулась: моя доля
 По тим боци сынёго мо́ря.
 Плыви, доле, за водо́ю,
 А я слі́дом за тобо́ю,
 Тай доплывём до ку́сто́чка,
 Тай вы́рвемо два лы́сто́чка,
 Тай напы́шым два пы́сьмо́чка,
 Тай пошлемо до оцця, нёнькы:
 Нехай нёнька не тоску́е,
 Мині́ винка́ не купу́е:
 Потиряла я свій вино́чек
 Через свій дурный розумо́чек,
 Потиряла щасте-долю́
 Дивчи́ною молодóю,
 Пид б́илою берёзо́ю,
 Не пья́ною, тверёзо́ю.

(Запис. тотъ-же).

№ 407.

(Тамъ - же).

Пропієць пропієць
 Га́леччин батенько!
 Пропы́в свою дочку
 На солóдком медку́,
 На гі́рци горі́льци.

(Свадебныя; записаны тѣмъ-же).

№ 408.

Чим я тобі, мій батенько, надоскучила,
По твоєму двору ходяче, робітеньку робляче,
Твій двір сукрашаюче, тебе звеселяюче.

№ 409.

Ой де ж ты та далечко тай ходыла,
Шо ты того-то Иванка полюбыла?
То не я ж ёго, подружечки, полюбыла,
Полюбыв ёго сам Госпид та батенько мій,
Се за ёго за походы за тыхые
Се за ёго за поклоны за низкые,
Далёко йшов, шапочку зняв,
Близько прыйшов, низький поклін дав:
«Доров, доров, чужый зятю, а тепер ты мій,
«Даю дочку та Галечку за низький поклін.

№ 410.

Ой ходыла та Галечка по кимнати,
Пробужала та батенька из кровати:
Вставай, вставай, мій батенько! та вже ж годи спать.
Уже ж мини ис тобою не вик викувать,
Одну ничку пид неділочку переночувать,
Одын дынёк-недилоньку пересумувать.
Суботонька з неділею як одын день;
Сумувала та Галечка увесь тыждень.
А як мини сумуваты перестать,
А як мини та свекорка тай назвать.
Назову я свекром, тай небоже,
Назову я батеньком, вельить Боже.

№ 411.

Заборніи дружкы
Забарылыся у хати,
На дворі коня вкра́лы,
За Дунай замчалы,
Туркам продалы,
По шелягу взяли.

№ 412.

За гайкы, дружкы, за гайкы!
Треба на дружкив нагайкы,
Треба нагайкы добувати
Дружкив с хаты выгоняты.

№ 413.

Дружечкы паняночкы!
Ступайте на лавочки!
Пускайте дорогу
Князеви молодому.

№ 414.

Прощай, прощай та Галечка, подружка наша!
Теперь ты не наша, а мы не твой;
Годи тобі та Галечко сыдыти з бабами!
Ходымо, Галечко, та з нами,
Мы ж тебе за Дунай заведемо,
Мы ж тобі кісоньку заплетемо,
Заплетемо у дрибужкы:
Уже ж тобі не ходыты у дружечкы.

№ 415.

Одавала та Галечка ключи,
 От батенька йдучи:
 Ой на ж тобі, мій батенько, ключи,
 Я ж тобі то не клюшныця,
 Я с тобою та розлушныця,
 Розлучили ж нас с тобою
 Як rybоньку из водю.

№ 416.

(С. Снагбсть Рыльскаго у.).

Пора тобі та вербиця розвитьця;
 Ой ладо, ладо, розвитьця;
 Та пускай гиллячко у гору;
 Ой ладо, ладо, у гору;
 Широкее та листячко до долу;
 Ой ладо, ладо, до долу;
 Та нехай соловейко гніздо вьє;
 Ой ладо, ладо, гніздо вьє;
 А сивая зузуленька окує;
 Ой ладо, ладо, окує;
 Соловейко гніздо обмаже;
 Ой ладо, ладо, обмаже;
 А сивая зузуленька спать ляже;
 Ой ладо, ладо, спать ляже;
 Соловейко зузуленьку забіжає,
 Ой ладо, ладо, забіжає,
 А парень та дівчину спокидає,
 Ой ладо, ладо, спокидає.

№№ отъ 416 до 443 записаны въ с. Снагбсти Рыльскаго у. ученикомъ
 Бѣлгородской гимназіи В. Янголенкомъ.

№ 417.

Тай уже ж Пітрівочка минається,
Сива зузуленька ховається
То по лісочкам, то по садочкам,
То по жалючим крапивонькам,
То по хрещатым барвіночкам,
То по пахучим василикам.

№ 418.

Ой над річкою, над водою,
Ой ладо, ладо, над водою,
Заросла рута мнята лободою,
Ой ладо, ладо, лободою.
«Ой ополи, дівчина, руту мняту,
Ой ладо, ладо, руту мняту.
— Тепер мені, моя маты, не до мняты,
— Ой ладо, ладо, не до мняты,
— Тільки ж мені молоденькій погуляти,
— Ой ладо, ладо, погуляти,
— С парубочком за ворітьми постояти,
— Ой ладо, ладо, постояти.

№ 419.

Ой у бору, у бору зеленому,
Ой ладо, ладо, зеленому
Ой там рубав та Иванко комору,
Ой ладо, ладо, комору,
Ой до ёго та дівчина приходила,
Ой ладо, ладо, приходила,
Вона ёму та словечко говорила,
Ой ладо, ладо, говорила:

«Рубай, рубай, Иванко, та з віконцем,
«Ой ладо, ладо, та з віконцемъ.
— На що ж, Марусенька, тобі та з віконцем,
— Ой ладо, ладо, та з віконцем?
«Ой до мене соловейко буде прилітати,
«Ой ладо, ладо, прилітати,
«Ой вин мене молоденьку буде побужати,
«Ой ладо, ладо, побужати.

№ 420.

Ой великий рід, та малий избір,
Ще не вся родиночка.
Посилай дівчинонька соловейчика
В зелений сад по батеньку.
Ще соловейко не долітає,
Батенько все, все знає.
Сивую зузуленьку на Україночку
По рідну родиночку.
Ни соловья з саду, ни батька з раю,
Ни родини з України, нікого немає.

№ 421.

Ой ввійди, ввійди, чужая матінко, у нову світлоньку,
Ой слухай, послухай, чужа рідна, як сіріточка плаче,
Сіріточка плаче, слізно ридає, що порядку немає:
Матері немає, а рід нічого не знає, нікому порадоньки дати.

№ 422.

Ой літала комашечка тай літала,
Крилячками в оболону тай черкала.
По світличеньці дівчинонька похожала,
Вона свого та батенька побужала:

«Вставай, вставай, мій батенько,
«Уже ж годі спати,
«Уже ж мені с тобою не вік віковати,
«Посліднюю та ніченьку в тебе ночувати,
«Посліднюю вечеріньку в тебе вечеряти.

№ 423.

Ой кувала зузуленька у садочку,
Прихиливши головоньку як листочку.
Та щось вона та куючи говорила:
«Ой не буде та зімочка, як літечко,
«Ой не буде садовина зеленіти,
«Тільки буде спід сніжечків та черніти.
Ой плакала дівчинонька у світлиці,
Прихиливши головоньку до скам'яци.
Ой щось вона да плачучи говорила:
«Ой не буде та свекорко, як батенько,
«Ой не буде на вулицю він пускати;
«Ой хоч пусте на юлицю тай пригрустит:
«Іди, іди, чужа дитина, іди не барися,
«А в сінички, за двірочки тай вернися.
«Ой спаси-бі, мій батенько, погуляла,
«Я вь сіничках за дверіма постояла.

№ 424.

Ой де ж це ж ти, дівчинонька, та бувала,
Що інеем та косинька припала?
У Вільмові, подружечки, воду брала,
У Вільмові провулочки та частії,
В провулочках та садочки тай густії,
На садочках та інеї та рясніи;
Ой там же я, подружечки, воду брала,
А інеем коси́нонька тай припала.

№ 425.

Ой ходила дівчинонька по городу,
Тай носила селезенька під рукою,
Тай пускала селезенька на тихую воду:
Пливи, пливи, селезенько, тихо по воді,
Прибуд, прибуд, мій батенько, тепер як мені,
Ой дай же мені порадоньку бідній сироті.
Поражайся ж, дитя моє, само поражайся,
А моєї порадоньки не сподівайся:
Находилис мої ноги, не пойду до тебе,
Склепилис мої вустеньки, не мовлят тобі,
Закрилися карі очі не глянут тобі,
Сложилися біли руки не благословлят тебе,
Насипано сироті землі на груді мої:
Не дам тобі порадоньки бідній сироті.

№ 426.

Ой як би я знала, знала, гадала,
Що за доленька буде,
Не ковала б я, не золотила золотого перстенька,
А сковала б я, позолотила золоті крилячка,
Та полинула б я, та одвідала чужую сторіночку;
Не так сторону не так чужую, як чужого батенька,
Чі вин же добрий, чи добровірний,
Чі такий, як мій рідний.
А у мого батенька усюди гори,
Та гуляти до волі,
А у свекорка усюди рівно,
Тай гуляти не вільно;
В свого батенька на вулицю йду, я в ёго неспросюся,
На гуляньячку хоч забарюся, я ёго не боюся,
Нагуляюся, наспіваюся, тай до домоньку йду,

Я в ворітячках, вин в оконечко: це ж мое дитятко йде.
 Я на дверічки, вин с постелечки: сяд, доню, вечеряти.
 А у свекорка на вулицю йду, я у ёго питаюся,
 А з вулиці йду, я ж ёго остерегаюся.

№ 427.

Ой за горою за каменною, там криниця з водою;
 Ой там дівчинонька рученьки мила, з батеньком говорила:
 А ще ж, батенько, зиле зелене морозы не побили,
 На що ж ви мене молодесеньку так зарані покрили?
 Дитятко мое, не плач на мене, не покривав я тебе,
 Покрили тебе, дитятко мое, зовиці та сестриці,
 Тії зовиці, тії зовиці — парубочкові сестриці.

№ 428.

А вже ж пизенько та не раненько;
 Чом не вучиш мене, ненько?
 Як тебе вчити, жал тебе бити,
 Буд сама розумненька:
 Устан раненько, вмийся біленько,
 Свекорку добрий ден дай;
 Добрий ден давши, ведерця взявши,
 По водицю йды;
 Принісни води, райнеи порі,
 Свекорку на ручки злий;
 Зливши на ручки, зливши па біли,
 Рушничек у ручки дай.
 А у порозі дві ятрівочки дивом здивовалися:
 Ми у батенька жили, у матирі зросли, —
 Чом нас так не вчили.

№ 429.

Літіли галочки ряд по рядочку,
 Зузуленька по передочку,

А всі галочки по горі сіли,
Зузуленька на калині;
Ой усі галочки зацібетали,
Зузуленька закувала.
Ой ішли дружечки ряд по рядочку;
А дівчинонька по передочку,
Усі дружечки за столом сіли,
Дівчинонька на осліні;
Ой усі дружечки заспівали,
А дівчинонька заплакала.

№ 430.

Ой у городі рожка стояла,
Там зузуля кувала;
Війшла дівчинонька рожу щіпати
І зузулю питати:
Ти скажи, скажи, сива зузуленька,
Скільки тижнів у батька жити?
Ой жити тобі, молодая дівчинонька,
Сім тижнів та четири.
Ой бодай же ти, сива зузуленька,
На той рік не кувала,
Та як ти ж мені молодесенкій
Правдоньки не казала.
Ой у городі рожка стояла,
Там зузуля кувала;
Війшла дівчинонька рожі щіпати
І зузулю питати:
Ты скажи, скажи, сива зузуленька,
Скільки днів у батька жити?
Ой жити тобі, молодая дівчинонька,
Цей ден та до вечера.
Ой бодай же ти, сива зузуленька,
На той рік кувала,

Як ти ж мені молодесенькій
Правдоньку сказала.

№ 431.

Перед ворітьми та, мій батенько, мак-рожа процвітає.
Дитятко мое, не мак, не рожа, то мила челяд гуляє.
Пусти ж мене, мій батенько, між тую челяд гуляти.
Дитятко мое, неволя моя,—просися у матеньки.
Перед ворітьми, моя матенько, мак-рожа процвітає.
Дитятко мое, не мак, не рожа — то мила челяд гуляє.
Пусти ж мене, моя матенко, між тую челяд гуляти.
Дитятко мое, неволя моя, просися у парубка.
Перед ворітьми, молодий парубчино, мак-рожа процвітає.
Молода дівчино, не мак не рожа, то мила челяд гуляє.
Пусти ж мене, молодий парубчино, між тую челяд гуляти.
Я й сам не піду і тебе не пустю, сидимо обидва дома.
Матенько моя, вжеж я не твоя, даваймо ділитись:
Тобі скрипоньку, мені боденьку, та наклади повненьку.

№ 432.

Ой до бору, бояре, до бору,
Рубайте сосну до долу,
Везіть сосну до дому,
Становить сосну на столі,
Ой на столі, на престолі,
На коситьчастій, пирибирчастій скатері.

№ 433.

Тихий Дунай тихо гоне воду,
Дівчина хорошего роду,
Тихо ходила,
Парубочка полюбила.

№ 434.

Ой у городі два василика,
Який не вирву, пахне;
У дівчини два братика;
З яким не стане, плаче:
Сестриця ж моя, не плачесь на мене,
Не силовав тебе, Бог тобі судив,
Батенько велів, матенька приступила.

№ 435.

Ой, запрягайте батькові коні
Всі чотири вороні;
Батькові коні з двора не йдуть,
Все жалібненько іржуть,
Бьють копитами перед ворітьми
Рідному на жалості.
Ой, запрягайте свекрови коні
Всі чотири вороні;
Свекрові коні з двора рисью,—
Свекорко з користью.

№ 436.

Як посію овес
Тай до зерна увесь,
До зерна, до зерна, до зернечка,
Що до милого, до білого до серденька.

№ 437.

Ой гаю мій, гаю густий та зелений,
Густий та зелений, цей край не веселый;
Вже зірочка зійшла, дівчина не вийшла,
Ще зірочка сяє, мати дочку лає,
Мати дочку лає, гулять не пускає:

Сиди ж, доню, дома, носи в хату дрова.
Я й дровець наносила, в печі розпалила,
В печі розпалила, вечерять зварила,
Вечерять зварила, дітей накормила,
Дітей накормила, тай спать уложила,
І спать уложила, а все ж мати гулять не пустила.

№ 438.

Та чумак хворий, чумак хворий на возі лежить,
Та ніхто ж ёго тай не розпитає, що в ёго болить;
Болять ручки, болять ніжки та болить голова,
Болить, болить головонька, що роду нема,
Нема роду, ни родини, товариш один.
Товаришу, рідний браток, продай мої сіри воли,
Поховай мене.
А в Ростові у соборі та вдарили в дзвін, —
Це ж по тому козакові, що пішов на Дін;
Ой, в Ростові у соборі ударили в два, —
Це ж по тому козакові, що дома нема.
Ой, в Ростові у соборі ударили в три, —
Це ж по тому козакові, що в солдати взяли.
Ой, в Ростові у соборі всі дзвони гудуть, —
Оце ж того козаченька ховати несуть.

№ 439.

Ой болять ручки та болять ніжки,
Пшиниченьку жнучи,
Тай уже ж мені надоскучило,
Свого милого ждучи.
Та из-за гори, та из-за кручі
Та ріплять вози йдучи,
А по переду та чумаченько
У сопілочку грає,

Та нехай грає, та вигравас;
Вин потугоньку чує;
Та іздіялась та потугонька
На Семерицькому полі:
Та розсипалось у чумаченька
Три маженьки соли.
Та прийшла до ёго дивчіонька
Соли купувати;
Та вона ж соли не купила,
Тільки жалю наробила.
Чого в тебе та чумаченько
Сорочка не біла?
Та хіба в тебе, чумаченько,
Матенька не рідна?
Та хіба ж тебе, чумаченько,
Нуженька заїла?

№ 440.

Ой давно, давно я в матеньки була;
А вже ж мої стежки, всі мої доріжки
Терном заросли, пилом припали,
Що тиею червоною калиною позависали.
Як я захочу, весь терн висічу,
Та в пень вирублю, в пучки пов'яжу,
Я до свого рїда, до батька, до неньки
Манесенькою пташкою полетю.
Низько літіла, нїде не сіла,
Я сіла, я пала у матеньки в саді, на винограді;
А моя матинька, як сіра утинька,
В постелі лежить, нічого не чує.
Пі невісточка — сива голубочка
Війшла води брати:
Ой вставай, матинько-сірая утинько,

А вжеж годі спати.
Щось у нашому саді
Та на винограді
За пташка співає?
Та то-ж не пташка, та то не пташечка, —
То моя донечка безталанночка.
Що чужий батько та чужа мате
Не бують, так болять.
Як вздумаю, вздумаю про рідную матицьку, —
Серденько болять.

№ 441.

Як піду я по над Дунаечком,
Як піду я крутим бережечком,
Найду древо зеленее,
Що на Дунай полягає, найду я.
На що ж мені тее древо зеленее,
Що на Дунай полягає, на що мені?
Є у мене соловейко у садочку
І батинько у домочку, є у мене.
Як піду я по над Дунаечком,
Як піду я крутим бережечком,
Найду древо зеленее,
Що на Дунай полягає, найду я.
На що ж мені тее древо зеленее,
Що на Дунай полягає, на що мені?

у мене зузуленька у садочку
І матицька у домочку, є у мене.
Як піду я по над Дунаечком,
Як піду я крутим бережечком,
Найду древо зеленее
Що на Дунай полягає, найду я.
На що ж мені тее древо зеленее
Що на Дунай полягає, на що мені?

Є у мене соколенько у садочку,
Братик рідний у домочку, є у мене.
Як піду я по над Дунаєчком,
Як піду я крутим бережечком,
Найду древо зеленее,
Що на Дунай полягає, найду я.
На що ж мені теє древо зеленее,
Що на Дунай полягає, на що мені?
Є у мене тай синичка у садочку
І сестричка у домочку, є у мене.

№ 442.

Серед двора криниця нова;
Святий вечер!
Там Іванко коня напував,
Святий вечер!
Коня напував, с конем розмовляв:
Святий вечер!
Нема в короля такого коня;
Святий вечер!
Бо в мого коня золота грива;
Святий вечер!
Сріблі копити камень розбили,
Святий вечер!
Шовковий хвіст вітер розвива,
Святий вечер!
А сам він, як хірт, в степу виграва.
Святий вечер!

№ 443.

Ой рано, рано
Кури запили,
Святий вечер!

А ще раньшь того

Иванко устав,

Святий вечер!

Иванко устав,

Лучком позвонив,

Святий вечер!

Лучком позвонив,

Братикив побудив:

Святий вечер!

Вставайте, братці,

Коней сидлайте,

Святий вечер!

Коней сидлайте,

В поле ізжайте,

Святий вечер!

В поле ізжайте,

Терем шукайте,

Святий вечер!

Терем буде вам,

Моим братикам,

Святий вечер!

А дівка красна —

То моя, моя!

Святий вечер!

(Запис. В. Янголенко).

№ 444.

(С. Нечаевка, Корочанского у.).

Иване, Ивашечку, не переходь же да доріжечки.

Иване, Ивашечку, Иване, Ивашечку!

Як перейдеш, выноват будешь,

Выноват будеш и кóныка збудешь.

Як поймаем, порубаем на дрибен мак, на капусточку.

Та посієм тебе в трьох городочках,
 В трьох городочках, на трьох грядочках,
 Та виросте з тебе три зилины,
 Три зилины любыстыны:
 Перва зилина—любысточок,
 Друга зилина—барвинина,
 Треття зилина—васылечок:
 Любысточок—для любощив,
 Барвиночок—для дивочок,
 Васылечок—для запаху.

Пісня поється вечеромъ на Ивана Купала, когда дѣвушки
 съ вѣнками подходятъ къ рѣкѣ и бросаютъ вѣнки въ воду.

(Запис. уч. Бѣлгородской гимназіи Ильинскій).

№ 445.

(Тамъ - же).

Ой ясна, красна у лузи каліна,
 Святый вечор!
 А ще красниша у пана дочка Орына.
 Вино стерегла, крипко заснула.
 Налетили райськіи пташки,
 Выно попылы, чашкы розбылы;
 Чашок не бийте й вына не пійте.
 Ой шугы в лугы, райськіи птицы!
 Нам свого вына багато треба:
 Брата женыты, сестру отдаваты.
 Пане господарю!

С праздникомъ поздравляемо!

(Колядка, поється наканунѣ Рождества).

№ 446.

(Тамъ - же).

А в лиску, лиску на жѳвтым пискѳ,
Святыѳ вечор!
Там пава ходѳла, пирѳе ронѳла,
За єю ишла пѳнна Марѳечка,
Пирѳе збырѳла та в рукав клѳла,
З рукава брала та винок плѳла,
Извыла винѳць таѳ пишла в танѳць.
Оѳ де взялыся та буйни витри,
Искѳнулы винок та в тихый Дунай.
Оѳ пишла ж вона лужком-бережком,
Дай стрѳла вона тры рыбѳлочкы:
Вы рыбѳлочкы молодѳи!
Закыньте мыни шовковый невод,
Шовковый невод да в тихый Дунай,
Поймайте мыни перлѳвый винѳк.
Я вам молода даром ни схочу:
Первому рыбѳлци перловый винок,
Другѳму рыбѳлци шыризлотный перстѳнь,
Третьѳму рыбѳлци сама молода.
Да бувай здорова красная пѳнна!

(Колядка).

№ 447.

(Тамъ - же).

Ластѳвѳчка-перепелѳчка
Пидлетѳла пид викѳнѳчко.
Очекныся, господѳнѳчко!
И корѳвѳчки потѳлымыся,
И овѳчки покотѳлымыся,
Сыр на полицѳ,
А масло у доѳнницѳ,
А мыни дай двѳ поленицы!
(Щѳдрѳвка, поѳтся наканунѳ Пѳваго года).

№ 448.

(Тамъ - же).

Ой, у нашего пана Оврама
У садóчку стояла свитлонька оріховая,
А в тій свитлоньци Оксютка.

Щедры вечор, добры вечор!

Добрым людям на здоровье!

Шьють, вышивають дороги сукни:

Укравочки на подарочки,

Обрізочки на цвѣточки

Та бувай здорова, красная панна,

Панна Оксана!

Не сама из собою,

Из своею матюнкою,

Та бувай здорова

З Иисусом Хрыстом,

З святым Рожеством.

№ 449.

(Тамъ - же).

Въ день Новаго года «засѣвають» и поють:

Сито, сито на новое літо!

Зароды, Боже, жыто, пшеніцію,

Жыто, пшеніцію, усяку пашніцію.

Всего желаю, празныком поздравляю.

(Запис. Ильинскій).

№ 450.

Ти лозá, ти лозá кучірі́вая!

А де ти зросла́, али віросла?

Я зросла́ на лужку́, на круто́м бережку́

На Дунай-речку похили́лася.

За мѣлим дружкомъ зажурилася:
 Ждала, ждала дружкѣ не дождалася,
 Як піду я млада в світлоньку нову,
 Як зажгу я, зажгу яровую свѣчу.
 Ти горі, ти горі, ярова свѣча!
 Ни стучить, ни грючить, по доросці идѣть;
 Застучѣв, загрючѣв під віконечко:
 «Виходи, молодѣ, очинѣй ворота;
 «Я ни пан, ни купецъ, ни разбѣйничекъ, —
 «Я ж твій прѣжній дружокъ, — полюбѣвничекъ.
 »Я прийшовъ до тебе ни напѣтися,
 «Я ж прийшовъ до тебе распросѣтися,
 «Чи позволѣиш, душѣ, ожинѣтися.
 — Ти жинѣсь, кадѣ хоч и берѣ, когѣ хоч,
 — А мѣне ни пороч, инирѣльскую доч.

Волчанскаго у. Харьковской губ. слоб. Старо-Саятовъ; записаль отъ кр. Пра-
 сковъи Д. И. Эварницкій (собств. *Яворницкій*, откуда по ю.-в.-русскому
 произношенію — *Еварницкай*, что въ семинарскомъ правописаніи дало: Евар-
 ницкій и Эварницкій).

№ 451.

(Тамъ-же).

Ой, горѣ тѣй чайцѣ, горѣ тѣй небѣзѣ,
 Шо вѣвела діток при бѣтѣй дорѣзѣ,
 Бо чумаки йшли, чайчку найшли,
 Чайчку зігнали, чайнѣт забрали.
 А чайчка вѣщѣя йоб дорѣгу бѣщѣя,
 До земліцѣ припадѣе, чумака вмовлѣе:
 «Чумѣче, чумѣче, роздѣбрий козѣче!
 «Верні моїх чайнѣт: я їх рѣдна мате.
 «Ой, чумѣче молодѣнькій, йоддай же ти діточекъ,
 «Йоддаѣ же ти діточекъ та моїх малѣньких!
 «Буду твоїх волѣв пѣсти, буду й завертѣти;
 «Як погѣниш до водѣ, буду підгонѣти.

— Ой завернісь, чайко, завернісь, небóга!
 — Тай леті ж ти, чайко, на зелёну пáшу;
 — Ой, там мої сірі во́ли в раздо́ллі на пáші,
 — А твої вже чаї́нята покі́пили в каші.
 «Бодай же, ви, чумаче́ньки, йу́ Крим не сходи́ли,
 «Як ви мене, мо́лбодую, тай посироти́ли!
 «Бодай же, ви, чумаче́ньки, со́ли не набра́ли,
 «Як ви моїх чаї́нят в ка́шу повкида́ли!
 «Бодай, ва́ші сірі во́ли та всі поболі́ли,
 «Як ви моїх чаї́нят та в каші по́или.

№ 452.

(Село Любимовка Рыльского у. Курской губ.).

Ти сосна моя кудрявая,
 Ти кудрявая кучі́рявая!
 Хто ж тебе, сосна, ску́дрявив же?
 Ску́дрявив мене буйний ві́тир,
 Ску́чірявило ясне сонце.
 Ой кажуть люди, що мій муж не пье,
 Аж він, вражий син, з шинка нийде;
 Пропив він коня вороного,
 Посылає з шинка по другого.
 Я ни раз, ни два викупала,
 Шолковы платки заставляла,
 Тебе подлеця визволяла,
 Рукою слёзи виті́рала,
 Косою хату вимі́тала,
 Пличі́ма двери одчі́няла,
 В вишневий садок уті́кала.
 В вишневом садку калино́нька,
 На калино́ньки зозуле́нька.
 Що зозуле́нька як ку, дак ку,
 А я молода як гу, дак гу;

Соловеюшко як тѣх, дак тѣх,

А я молода як ох, дак ох.

(Записалъ учитель Любимовскаго нар. училища Леонидъ Зуборовскій).

№ 453.

(Старый Салтовъ).

Я в садѣк пидѣ рвати ягидѣк;

Ягид не нарвала, грушѣк назбирала,

Назбирала я грушѣк повнісінькій хвартушѣк;

И сама ж я не знаю, що робити маю:

Чи сісти поісти, чи милому ністи,

Чи милому ністи, чіріз річку брісти.

Брила я чіріз річівку замочилася,

Вийшла на бережечѣк, й обсушилася,

На свого миленького не надивилася.

Я свого миленького по шапки взнаю,

Не так по шапки, як по картузу,

Не так по картузѣчку, як по козирѣчку.

А в мого миленького брови на шнурѣчку,

А в моєї миленької рушник на кілочку.

Ой жаль шівця та невёрнеця;

Набрав, підошѣв, тай за батьком пішѣв.

Ой ряднѣ, ряднѣ, ряднѣ, під тобою холодно!

Під кожухом душно, без милого скушно!

Борозенька узенька — вдвох не вляжимося;

Теперь пічка не вилічка — не награїмося.

№ 454.

Ни туманик по синѣму морю налѣгаіть:

За туманом ясного сонечка не видно,

Тільки я віжу зилѣного дѣба, з дѣба верховину,

Під котóрим крáсная дéвушка с молодцём сто́йла,
 Їона ж йому та́йнои речі, речі говорі́ла:
 Што ты, па́ринь, па́ринь, па́ринёчик, ни жини́сь годóчэк,
 Поку́дова крáсная дéвка подро́стёт с вершóчэк.
 Ни послúшал рассукин-син ва́рвар, та взяв йожини́вся;
 Ни взяв собі крáсною дéвку, а взяв йудови́цю.
 Я ў вдóвушки ра́зної снарóвушки, ніто што в дéвушки.
 Йудóвушка білу пóстіль сла́ла, пла́кала, рыда́ла,
 Вона́ свогó прэ́жнёго мýжа, мýжа споминáла:
 «Ну я с прэ́жним мýжем, мýжем, мужинёчком в светі нажи́лася,
 «За тобо́ю, разбéстія ва́рвар, го́ря набралáся;
 «Ну я с пёрвим мужем, мýжем, мýжинёчком собі діток ма́ла,
 «За тобо́ю, разбéстія ва́рвар, йусіх разо́гна́ла.

(Село Солнцевка Харьковской губ. Какъ эта, такъ и слéдующія пёсни изъ
 с. Солнцевки записаны при содѣйствіи Д. И. Эварницкаго).

№ 455.

(Тамъ - же).

Ой, ви́шеньку, чі́решеньку з ве́рху кучі́рѣва!
 Дівчи́нонька коза́чинька та́й причарува́ла.
 Чару́й, чару́й, дівчи́нонька, ко́ли довелóся,
 Ко́ли мое б́іле лі́чко с тво́ім поня́лося.
 Ні́ще грéблi сто́ять ве́рби, що ни я сади́ла;
 Ой не ма́е, та́й не бу́де, ко́го я люби́ла.
 У́же ж ти́і ве́рби в крúчу похп́ілись;
 Не́ма ж то́го милéнького, з я́кiм я люби́лась.
 Ве́рби ти́і повсихáли, мо́го мýлого сховáли;
 Ве́рби ти́і погни́ли, мо́го мýлого ли́хі лю́де изви́ли.

№ 456.

(Село Солнцевка).

Заболі́ла голо́вонька, ой, Бо́же, умру́!
 Ой піді́те, приведі́те, ко́го ві́рно я люби́ю;

Положіте біля бѣка, може й оживу.
Вікопайте криниченьку ў зелѣному садѣ.
• Уже ж тая криниченька вікопаная;
Уже ж тая молода дівчина вікоханая.
Уже ж тая криниченька возрѣбленая;
Уже ж тая молода дівчина возлюбленая.
Уже ж тая криниченька посвѣчяная;
Уже ж тая молодѣ дівчина посвѣтаная.
Уже ж с тої криниченьки йорли воду пьѣють;
А вже ж тую молоду дівчину к вінчанню ведѣть.
Один веде за рѣчінку, другий за рукав;
Третій стоїть слѣзно плачѣть, речі говорѣть:
Поїв, кормїв дівчинѣнку, чаяв за себѣ,
Достѣлася дівчинѣнка иному, ні мене,
Иному ні мене — злодѣю моїму,
Што злодею, лиходею, нинавѣсничку.

№ 457.

(Тамъ - же).

Де ж ти, хмелю, зімував, що ни розвивався?
Де ж ти, синок, ночував, що й не розувався?
Зімував жи зелений хмель в лѣсі на ліщині;
Ночював я, моя мате, в молодой дівчині.
Ночуй, ночуй, россукин-син, позно домой ходиш,
Жаліютця мне дівчята, що ти шкоди рѣбиш.
Нехай вони жаліютця, дівчята, на мене;
Міне девушки полюблять, малѣдушки хвалять.
Молодая молодіця моргала на мене:
Бросай, салдат, ружжо чѣстить, приходи до мене.
Ой рад би я приходіти, боюсь чоловіка:
Як піймає, буде бѣти, вмалѣ міні віка.
Приходь, приходь, салдатику, в обѣдню годіну,
А я свого старенького піплю по каліну.

Иди, старий, бо(у)родáтий калину лама́ти,
А я свого салда́тика упусти́ю йу ха́ту.

№ 458.

(Тамъ - же).

Ви́копаю чіре́мушку у те́мнам лісу́,
Паса́жy я кудря́ваю в зилёном саду́.
Рості́, рості́, чіре́мушка, тонка́я й висока́,
Тонка́ й висо́кая, лістом широка́.
Зацві́тала чіре́мушка бе́линьким цві́ткoм,
Забалéла дівчо́ночка мі́ліньким дру́жкoм.
Нильзі́, нильзі́ чире́мушку нисьпе́лаю рва́ть,
Нильзя́, нильзя́ кра́снаю де́вку ни свáтаной бра́ть...

(Записана пѣсня съ голоса отъ пѣвца, принадлежащаго къ «перевертнямъ». «Перевертнями» въ южной части Курской губ. и въ сѣверной части Харьковской называютъ малороссовъ, говорящихъ по великорусски (на маскóвскому) или съ сильнымъ ю.-великорусскимъ акцентомъ).

№ 459.

(Тамъ - же).

Мару́сіна по бе́режку хо́де,
А за не́ю ві́тер хви́лю го́не.
Мару́сіна на хви́лю ступі́ла;
Ма́те си́на насі́льно жени́ла.
Прина́родно ниві́стку суді́ла:
Сонні́вая, дре́вни́ва неві́стка,
Я ще й к то́му не хо́че робі́ти.
Найі́лася, пійшла́, лягла́ спа́ти,
Я за не́ю свекру́ха, як ма́те:
Встава́й, до́нько, го́ді тобі спа́ти,
Пора́, до́нько, коро́ви до́йти,
Я ще й к то́му йу че́реду гна́ти.
Ой, ти, ма́те, пора́дни́ця в ха́ті!

Порадь, мате, чім жінку карáти.
Иди, сінку, на ярмарок пішки,
Купи, сінку, рімінні вїжки;
Зайди, сінку, йу нову́ю лавку,
Купи, синку, дротяну́ пога́йку,
Бий коха́нку з ве́чіра до ра́нку.
Серед двора́ комóря стоя́ла,
А в комóрі ми́ла пості́ль сла́ла.
Из ве́чіра комóря дзвені́ла,
А к світові́ ми́ла й одубі́ла.
Знала ж, мате, чім жінку карáти,
Скажи ж, мате, як жінку поховáти.
Купу́й, синку, дубóвою ха́ту,
Я ще й к тому́ за́ступ и лопáту.
(Запис. отъ крестьянки Тринченко).

№ 460.

(Тамъ - же).

Там за річкою, та за перехóдом,
Думалá, думалá, думалá, подумалá (2)¹⁾
Там цигáны пїли и гуля́ли.
Й один цїган ны пьé, ны гуля́е,
На цигáнку скóса поглядáе.
Ты, цигáнко, ты, моя коха́нко!
Ты й оддай же ключі́ золоті́;
Й одімкнү́ я сунду́ки нові́,
Тай вбї́му я тї́сячу ці́лковых,
Що б вї́купить цїгана з невóлі.
Не раз, не два ёго выкупáла,
В віконичко од ёго вті́кала,
В ви́шнєвому садóчку са́ма ночюва́ла.

Запис. от. Андр. Пáсїшника.

1) Повтор. послѣ каждого стиха. Сравни. Бѣлорусскія п. Шейна, 229 стр., № 401.

№ 461.

(Харьковской губ. Волчанскаго у., слоб. Старо-Салтовъ).

Як оддала менé мате та за нидорóстка;
 А я того нидорóстка тай не полюби́ла,
 Сім ниді́ль до ёго тай не говори́ла,
 А на вóсьму ниді́лю тай заговори́ла:
 «Запрягай, нидорóстку, коня воронóго,
 «Тай по́їдим, нидорóстку, до ба́тінька в гóсті;
 «В могó ба́тінька ввесь двір на помóсті.
 Не далéко заі́хали: за жóвтїі піски,
 За жовтїі піски, за зелéні сóсни.
 Скінула с кониченька тонéнькіі віжки,
 Иззя́зала нидорóстку и ручі́ньки й віжки;
 Прив'язáла нидорóстка до сóсни плечі́ма,
 До сóсни плечі́ма, до сóньця очі́ма;
 Самá сі́ла, поі́хала до ба́тінька в гóсті.
 Не богáто гостю́вала — чоті́рі неді́лі,
 А на п'я́ту неді́лю я до дóму і́ду,
 Тай до свого нидорóстка у гóсті за́їду.
 «Здорóв, здорóв, нидорóстку, чи спиш, чи дрімáиш,
 «Чи ти менé, молодóю, з гостéй дожида́иш?
 — Ой не сплю́ ж я, моя мі́ла, не сплю́ й не дрімáю,
 — Та все тебе, молодóю, з гостéй дожида́ю.
 — Ой, раззяж́и, моя мі́ла, ці білі́і рúки!
 — Мої білі́ рúки набра́лися мúки,
 — Мої кáрі очі́ тай надивили́ся.
 — Ой, дай міні́, моя мі́ла, хоч води напи́цьця!
 «А не будиш, нидорóстку, ти дóма хвали́цьця?
 — Ой не бóду, моя мі́ла, ей-Богу, не бóду!
 — Ужe тобі́ оц́их гостéй пó вік не забóду.

№ 462.

(Село Солнцевка).

Ой нова́я ра́дость ста́ла,
А я в не́й не бува́ла:
Над верте́пом зві́зда я́сна
Ой на ввесь сві́т просві́щає;
Ой там Хри́сто́с наро́дівся,
Всі́м живо́то́м йупло́тївся,
А чоло́вік пред ним сукло́нівся,
А пастушо́к из ягня́тком
Пири́д Су́совим дитя́тком
На всі стра́ни йуда́ряїть
И Бо́га сухва́ляїть:
Ой, праведни́й ти наш ца́рю,
Ти небесни́й наш шопа́рю!
Спусти́ лі́то ща́сли́вое
И се́му ко́спода́рю,
А се́му зве́силі́мся,
При́йдем Хри́сту покло́ні́мся,
Я́ко Хри́сту́ ро́ждє́нному
И Бо́гу предвешне́му.

(Запис. отъ крестьянина Григорія Удовикова. Поють на 2-й или 3-й день Рождества Христова).

№ 463.

(Тамъ - же).

Йой висо́ко сонце сходе́, йа́ низе́нько захо́де;
Лю́бив коза́к дівчи́ноньку, що́ ве́чіра́ ходе́.
Нехай́ ходе́, ві́рно лю́бе, й а́би́ ни леда́ща:
Хоч́ бї́тиме мене́ мати́, таќ зна́тиму́ за́що.
Чи́ це́ тая́ крини́ченька́, що́ голу́б купався́,
Чи́ це́ тая́ моло́да дівчи́на, що́ я́ жини́хався?
Жи́нихався́, ни́ смі́явся́, ду́мав і́ї взяти́.

Розраїли лихі люде, нечїстая мате.
 Чорна птічка невеличка па рукиті скаче,
 Дурна дівка нирозумна за козаком плаче.

№ 464.

(Тамъ - же).

За тучами та за хмарами соничко ни сходе;
 Та за лихими тай за ворогами миленькій ни ходе.
 Та ви, тученьки, та ви, хмароньки та розійдїться різно!
 Та ходів парїнь та до дівчини він рано и пізно;
 Та дівчинонька та коханочка столї застилала.
 Столи мої та дубові, скатерті пірчєви!
 Та брови чєрні, йочі карі, горе міні з вами!
 Тай не хочіте ночювати ніченьки ви сами;
 Тай будете привикати та сами ночювати.
 Тай йорав мїлий при долині, тай став у толόці;
 Віплакала карі йочі за чотирі ночі;
 Та вже ж тії чотирі ночі та стали за годбчєк.
 Тай бодай тобі, мій миленький, волики пристали;
 Тай бодай тобі живі воли були, а плуг поламався,
 Та щоб мій милий та чорнобрївий з волами пригнався.

(Запис. отъ крестьянина Ивана Криженка).

№ 465.

(Харьковской губ. Волчанскаго у. Тихій хуторъ).

Й ой сєгодня я дома, й ой завтра йуєду,
 Будуш мыла, прыпадаѣти тай до мого слєду
 Йой ны прыпадаѣла, прыпадать ни буду,
 Горюваѣла я с тобою, ще й бїс тебе буду.
 Й ой на горі ячмїнь, під горою жбїто!
 Прыйшлѣ слўхы до мѣлої, шо мѣлого вбїто.
 Й ой убїто, вбїто, убїнуто в жбїто.
 Де ни взялась пава, у жбїтечко впала;
 Раскрыла, подывїлась, тай зацїбїтаѣла.

(Запис. отъ крестьянина Скрыбниченка).

№ 466.

(Село Солнцевка).

Як посію жита жмёню, а другу ячмёню;
Ні с кім ста́ти—жѣ́то^а жа́ти, ячмёню вѣ́зати.
Налі́ли сі́рі гу́си ячмёню дзоба́ти.
Гі́лю, гі́лю, сі́рі гу́си, лі́тите до рі́чки!
А у рі́чки те́пла вода́, ле́тїть до крини́ці!
Не подóбав парі́нь дівку, пішов до вдові́ці;
А в вдові́ці—дві́ сві́тлиці, ввесь двір на помóсті;
При́хали до вдові́ці два коза́ки в го́сті:
Один сто́їть бля́ вороте́ць, ко́ня сво́го вѣ́жить,
Други́й сто́їть під ві́концем, «добри́-вечі́р!» ка́жить:
«Добри́ вечі́р, удо́вонька! Да́й води́ напи́цьця,
«Га́рну собі́ дочку́ ма́їш, ви́шли подиви́цьця.
— Сиді́ть дочка́ під ві́концем — изво́ль подиви́цьця;
— На скаме́йці сто́їть вода́ — зво́ль води́ напи́цьця.
Не бачі́ла коза́чїнька з ро́ду, не хочю́ й диві́цьця.

№ 467.

(Тамъ - же).

Породи́ла мене́ мате́ на свѣ́ту ниді́лю,
Дала́ міні́ щастѣ́-долю́, ничё́го я ни́ вдію́.
Як пі́ду я до сусі́да воза́ й добува́ти,
Як повизу́ свою́ до́лю на ті́рг продава́ти.
Мою́ долю́ люде́ знають, ни́хто й ни́ купу́є.
Як повизу́ я свою́ долю́ та́ назад до́ому;
Як ударю́ свою́ долю́ та́ з воза́ до до́лу.
Й́ оттут то́бі, моя́ доле́, й́ оттут пропада́ти:
Го́ді ж міні́ не́ тобо́ю ві́шно горюва́ти.

№ 468.

(Тамъ - же).

Світї, світї, місяцю, ой ти, ясна зорінька!
Просвітї дорбжиньку до ясного грѣбика;
Што в етому грѣбику лижїть православної царь,
А над тїм же грѣбиком стоїть часовой салдат,
Горько призадумався, слѣзно призаплакався.
Йустань, йустань, бѣтюшка, йустань, православної царь!
Посмотри на вѣрмію, как вона йубрѣная,
Как вона вбирѣїтьця, в красне наряжѣїтьця,
В красне наряжѣїтьця, на войну збирѣїтьця.

Сравн. историч. пѣсни про смерть императора Петра I въ Пѣсняхъ, собр. Кирѣевскимъ, т. VIII, стр. 277—294.

Дополненіе къ списку мѣстныхъ словъ, напечатанному выше
на стран. 18—24.

Аба́пала — около, вокругъ: *аба́пала двара́; гавари́ толкам, а то ходиш окала ды аба́пала.*

Абижжыво́титъ — надорваться со смѣху: *вот были́ патѣха, абижжыво́тили савсѣм.*

Аблака́т — адвокатъ.

Абмаладу́ месица — въ новолуніе: *нужна стрѣица абмаладу́ месица: обласы́ будутъ ростъ луччи.*

Абмочька, абмо́чичька — смѣсь творога съ молокомъ или сметаны съ творогомъ, въ которую обмакиваютъ блины во время ѣды ихъ на масленицѣ.

Або́рка — тонкая веревка, бичевка: *вон валяница асьме́тан (старый изношенный лапоть) съ аборками.*

Абро́шник, абро́шница — ходябщики съ иконами во время пасхальной недѣли. Непремѣнная принадлежность ихъ костюма — кафтанъ или зипунъ, опоясанный бѣлымъ полотенцемъ вмѣсто пояса. *Аброшники* ходятъ вмѣстѣ съ духовенствомъ «съ двора на дворъ» и поютъ: «Христосъ васкрѣся ѿез мѣртвыхъ сьмѣртію семерть напра́в и су́шшымъ ва грабѣхъ живо́т дарава́в». Аброшничество — добровольно налагаемый искусь, родъ паломничества или добровольной эпитиміи. Сравн. бѣлорусс. волочебниковъ.

Авчѣр — овечій пастухъ.

Авчирёнак — мальчикъ, пасущій овецъ: *авчирѣта приимѣ абѣдаѣтъ.*

Авчюх — овечій клещъ.

Агѣшанъ — веревочка для поддержки портокъ.

Аглашеннай — сумасбродный.

Агнянѹтъ — задавить: *ээ, чѣрѣти те агнянѣтъ!*

Адѣр — лѣнтяй.

Адубѣтъ — окоченѣтъ, умереть.

Акайннай — бранное слово, дьяволъ.

Акамёлак — истреппавшійся отъ употребленія вѣникъ или метла:
*нѣту мѣтлѣ, вазмѣ хучь акамёлак, ды акамёлкам падѣ-
млатѣ хѣту.*

^{-та}
Акатить (-тца) — о кошкѣ, овцѣ и козѣ — принести приплодъ:
казѣ акаѣла двѣшак.

Акарнѣтъ — чрезмѣрно укоротить: *дѹжа уи акарнѣл ты сваю
чиркѣску.*

Амѣт — длинный и высокій стогъ соломы или сѣна: *мы сидѣли
уѣ амѣѣ.*

Анабѣлки — нитки, употребляемыя при тканьѣ полотна: *члѣнок
с анабѣлками набѣжѣл за дѣвками.*

Анѹчьку жавѣтъ — говорить чепуху, видѣтъ несуразный сонъ:
ай анѹчьку жавѣл, члѣхѹ гарѣдиш.

Аржѣвѣц, аржавчик — балка, неглубокій оврагъ: *милѣнка
волк зарѣзал у ѣ аржѣвѣчку; вадѣ залилѣ увѣсь аржѣвѣц.*

Асьмѣна, асьминка — мѣра сыпучихъ веществъ = 4-мъ мѣ-
рамъ: *асьмина ржѣ, паманицы, авса и проч., картѣшак
или картѣх.*

Арипей — репей, плодъ лопуха (*Lappa tomentosa*): *у лѣшадѣ
уѣя хрѣва и хвост у варинѣх. Виш сколько арипѣѣв х табѣ
приѣтѣла: ѣѣта уѣѣ жанихѣ.*

Асьѣяклѣѣтца — становиться глянцевитымъ: *ѣпѣх асьѣяклѣлси,
пакрасѣнѣл.*

Ата́ра (и аша́ра) — стадо овецъ, гуртъ: *прагна́ми ата́ру по шиху.*

Атрыгну́ть — возобновиться, ожить, дать ростокъ, разгорѣться: *пень атрыгну́л* т. е. далъ побѣгъ, *по́лымя атрыгну́ла*; *раса́да атрыгну́ла пасья́ маро́за.*

Атымáлка — тряпка, которую бабы берутъ въ руки для выниманія горшковъ изъ печи.

Атьтя́пать — отрубить, отсѣчь: *на́шаму кабялю́ папо́вы рибя́та атьтя́пали хвост.*

Атры́ха — опустившійся человѣкъ: *ну што ты валáндаисси с атры́хай, аччя́псь атъ явó.*

Ачиря́бать — оцарапать: *ачиря́бал сабѣ́ рѹку, прики́нулась ба-лѣ́ть.*

Ашaлманить — лишить сознанья, ошарашить.

Ба́йка — дудочка съ кожаной надставкой, издающая при нажиманіи послѣдней звукъ, похожій на голосъ перепелки. Байкой привлекаютъ самцовъ-перепеловъ и ловятъ ихъ съѣтью.

Бала́кать — говорить, разговаривать: *мы съ ней набала́кались и напла́кались.*

Бала́чка — говорунья: *иш бала́чка какáя!* (Суджанскаго у., с. Залóмное).

Бала́чкá — облачко.

Бе́рда — ткацкое орудіе: *кы́ба ни тваё бе́рда, не́чим бы́ла бы де́рнуть.*

Бзы́дюка — растеніе *solanum nigrum*, сладко-горькій пасленъ: *мы бзы́дюку ё́ли, пася́нѣла уш, сла́ткая.*

Бире́мя — охапка, ноша: *бире́мя дровѣ́, бире́мя сало́мы, сена.*

Биспривя́знай — неотвязный, настойчивый.

Бить чем по́пада — наносить удары первымъ попавшимся подъ руки орудіемъ.

Бо́ль — больной: *ехать́ и бо́ли.*

Бра́нчики брать — собирать орѣхи осыпавшіеся съ дерева (въ крѣпостное время родъ барщины).

- Брѣдник — бредень, рыболовная сѣть. — *бредень*
- Брыль — высокая шляпа; брылѣ — поля шляпы.
- Брылѣть — раскидывать, разбрасывать.
- Бўки — смыслъ, память, разумъ: *усѣ бўки забѣли, ничяво ни разбярѣ.*
- Бўрды — подборюдокъ: *ии бурды какія наѣл.*
- Бурдѣстай — имѣющій бурды: *кўрачыка бурдѣстынѣкѣ, пѣтѣ бурдѣстай; о челоувѣкѣ имѣющемъ подбородокъ: ии бурдѣстай.*
- Бўсарь — он у нас з бусарью, т. е. съ придурью, глуповатый.
- Былка — былинка, стебель: *пѣхѣя рош, у ваднѣ былку, рѣдинѣкѣ: былка былку клѣчить.*
- Бярно, мн. ч. бѣрны — бревно: *на крѣюшкѣм љѣжѣтъ бѣрнушки; бѣрян шышнѣцѣтъ пѣйдѣтъ.*
- Ванюка, ванючка — названіе для нѣсколькихъ растений изъ породы зонтичныхъ, напр. для омега водяного *cicuta virosa*.
- Вадѣтай — водитель, коноводъ, зачинщикъ: *ѣтай вадѣтай сѣ вѣдитъ.* (Орловской губ., Мценскаго у.)
- Валтўзить — бить, трепать: *Мѣтрѣя схватѣл за касы Васѣлиху ды давѣи иѣе валтўзить.*
- Варагўша — лихорадка: *ии как ѣбмѣтѣла варагўша* (о высыпаніи на губахъ при лихорадкѣ).
- Варѣка — профессиональный воръ.
- Вѣрьга, вѣрежка — перчатка связанная изъ шерстяныхъ нитокъ; отличается отъ рукавицы тѣмъ, что вяжется на пять пальцевъ, тогда какъ въ рукавицѣ четыре пальца помѣщаются вмѣстѣ и только для одного, большого, имѣется особое отдѣленіе.
- Вассѣ — раздраженіе кожи, причиняющее сильный зудъ и вообще зудъ: *чѣво чѣшысьи, ѣй васса тѣчить.*
- Вах — (Суджанскаго у.) — вагъ, рычагъ, подъемъ.
- Веньтѣрь — вятерь: *пѣставил наш Пѣтрѣк ѣнтѣрь ды што-та мѣла пѣпѣлась рыпки: ды и то ѣднѣ платѣчка.*

Верх, вяршóк — балка, оврагъ, заросшій лѣсомъ: *Лактіюшкин верх, Кирѣевской вяршóк.*

Вир — омутъ: *у вир, у балóта папáл.*

Вискій — волосы: *бóльна за вискій дирётца.*

Виш — а) вишняк: *виш какой виш вѣрас.*

б) вишни: *девки виш ирвáм.*

Вишшáть — визжать: *сабачёнка вишшáть.*

Вóлна — овечья шерсть: *валнатáны пришилí шёрсьть битъ.*

Вѣсьтябать, вѣсьтябнуть — выбить ударомъ хлыста, кнута, вѣтки: *пастѹх вѣсьтябнул карóвя глас кнутóм.*

Вѣтаска — битье, трѣпка: *дáм вѣтаску, будя пóмнить.*

Вялѣк — пральникъ, валѣкъ: *бей вялѣкм, вазьмí вялѣк.*

Галинá, галáшки — голени.

Гáрбус — тыква; гарбúзная кáша.

Гарнó — печь въ овинной ямѣ, очагъ въ кузницѣ.

Гáпилька — металлическая петелька: *купí крjóчикав ды гáпилькав.*

Гибѣть — усидчиво заниматься чѣмъ либо, корпѣть: *устáнь, бúдитъ табѣ гибѣть.*

Гíблай — сутуловатый: *Хвѣтькя гíблай.*

Грамáтитъ — громадить, складывать въ стоги сѣно: *нашы стáмí уш грамáтáть сѣна.*

Глáткай — гладкій и жирный: *иш какáя глáткая стáла, а былá кык смѣрть, кóжа ды кóсьти.*

Гру́ба, гру́пка — голландская печь, въ противоположность вáристой печи, называемой просто *печь*, *печка* или *кухальная печь* (кухонная).

Гузó — нижняя прикоренная часть сноповъ хлѣбныхъ растений, противоположная *вярхушки*, колосьямъ: *бей на гузú, а то зарна мнóга дáром прападайтъ.*

Дамажýл — домовой.

Дваѣшки — двойни: *у Рагúли дваѣшки радилíсь.*

Дѣр — терень: *у Лактіюшкинам вярхú дѣр ўжастъ какóй.*

Диря́бать, диря́бнуть — рвать, рвану́ть, царапать, ударять, ударить, громко крикнуть: *кык диря́бня, стёклы у це́рква задража́ми.*

Диржа́лянь — древко, рукоять цѣпа; къ держальню привязывается *цаті́нка*, которою ударяють по снопамъ при молотьбѣ.

Дли́ннабуды́лай — длинноногій, голенастый.

Дря́га — топкое, грязное мѣсто, тряси́на: *застра́ли у дряги.*

Ёмины — пища, ѣда, зимнее продовольствіе: *намалаті́ли усяво двѣ читьвѣрки ржы: тут и на се́мины и на ёмины.*

Жыле́йка — свирѣль, сопѣлка, дудочка изъ зеленаго очерета, камыша, издающая музыкальные звуки: *пастух харашо ира́я на жыле́йки.* Для резонанса желейку вставляютъ въ полый коровій рогъ.

Забесы́мьть, тоже, что и забельшы́ть, заложить куда-либо, запрятать: *и куды́ вы забельшы́ли ви́лки* (вилы).

Забубни́ть — забить себѣ что-либо въ голову безъ толку.

Загарну́ть — загрести, смести въ одно мѣсто: *зага́рни-ка корм у кучку́ ды вы́яси кура́м.*

Зага́ять — заговорить, занять вниманіе разговоромъ.

Замашки — по́сконь.

Замашнай — изъ по́скони.

Запрато́рить — далеко заложить что-либо, спрятать: *и куда ты запрато́рил мой ножык?*

Засы́тябну́ть — задѣть ударомъ хлыста, кнута, вѣтки.

Затьви́рьстѣть — зачерствѣть.

За́хат въ выраженіи: *зды́латъ зады́нім за́хадам* — сдѣлать быстро.

Здук — стукъ.

Здуча́ть — стучать.

Зили́ня — осенніе всходы хлѣбныхъ растений.

Зилиньчюк — теленокъ, пасшійся одну осень на зеленяхъ, годовалый теленокъ: *бычѣк зилѣньчюк* и *тѣлка зилѣньчюк*.

Зук — звук, шумъ: *слушай, зук нахѣдя: имѣли есть!*

Игруша — грушевое дерево и плодъ его.

Извѣра — ушатъ: *выняси извару на двор*.

Исьчѣсьть, съчѣсьть, но чаще исчезнуть: *штоп ты щес, правалѣси, праклѣтай!*

Кавун — арбузь: *кавуны продаеш? Пачѣм?*

Каѣ — куда: *каѣ ты хадѣла?*

Казюля — ядовитая змѣя, гадюка.

Калгүшка — деревянный толкать или небольшой пестикъ для толченья сала, луку и проч.

Калчюшка — обрубокъ дерева.

Камѣга — корыто грубо выдолбленное.

Канбой — шумъ, гвалтъ, скандалъ.

Канец, кѣнцы — край: *кавѣр выткат, тѣмѣя кѣнцы астаѣлись*.

Карна — а) узкая часть бредня, б) мотня въ шароварахъ.

Карнатъ — коротко обрѣзать, укоротить: *акарнаѣ хвост кабялѣ, акарнаѣ ухи*.

Каравѣяк — коровій паметъ.

Карѣвай — неровный, неотесанный, невѣжливый.

Касѣй — одноглазый.

Катѣлка — обручъ.

Катѣх — пометъ лошади, овцы, козы.

Качятѣнай — пѣтушій: *ицѣвѣ или атыцѣвѣ сабака ня есть качятѣнава сѣрца?*

Квѣлай — слабый, тщедушный.

Кѣслая мунѣца — бранное прозвище солдатъ.

Кица, кѣпун — тоже, что предыдущее.

Клѣп, клѣпушук — *колышек, клин, клинушек*: *играть у клѣпушки*.

Клец, кляцѣ, кляцов — клинъ или зубъ у бороны или у грабель.

Клячѣвья — гречневая макина.

Кляп — соромъ, penis.

Кóпань — наполняемая почвенной водой яма, выкапываемая въ низменномъ болотистомъ мѣстѣ для моченья пеньки или замашекъ: *пайдѣм на капаня*.

Кóшка дикая — иволга.

Кóрнай — откармливаемый на сало: *корная съвинья, корнай бóрав*.

Кривой — искривленный, одноглазый.

Культи́пай и кутили́пай — безпалый и косолапый.

Куня́вкать и куня́вчить — мяукать (о кошкѣ).

Куры́ак — куриный пометъ.

Курцúпай — одѣтый въ короткую одежду, кургузый.

Лáставица — вставка цвѣтная подъ мышкой въ мужской рубахѣ: *Яшка красная рубáшка, сини́и лáставицы*.

Лóбас, лабызйна — хлесткій пруть изъ дерева, не толстая палка: *узья́ бы лóбас ды лóбазам яво аддóл ба*.

Лóжник — (Сужданскаго у., с. Залóмное) подстилка, попона, коверчикъ, употребляемый вмѣсто матраца.

Лóкать — мѣра полотна равная разстоянью отъ конца пальцевъ до локтя руки съ прибавкою загиба на тылевую часть руки отъ конца пальцевъ до окончанія кисти.

Лузгать — разгрызать сѣмена напр. подсолнечника и друг.

Лядáшшай — дурной, нехорошій.

Любавчи́на, -нка — мясная прорѣзь въ свиномъ салѣ: *сáла съ любавчи́нкой*.

Мазу́р — маляръ, красильщикъ.

Малі́ть — совершать обрядовое моленье за животныхъ: *малитъ кур, малитъ карóу, малитъ парася́т или касаре́цких*. *Молятъ куръ* подъ день св. Косьмы и Доміана, — *касаре́цкихъ* — подъ Новый годъ, и — *коровъ* на 7-й или 9-й день послѣ тѣла коровы. *Моленье коровы* происходитъ такъ. Когда молоко новотельной коровы получить надлежащій вкусъ (на 7-й или 9-й день), пекутъ молочную кашу изъ

этого молока и пшена. За обѣдомъ, передъ тѣмъ какъ по-
давать кашу, на столъ кладутъ немного сѣна, на него ста-
вятъ горшокъ съ кашей, втыкаютъ въ кашу двѣ былинки,
одну называютъ пастухомъ, а другую теленкомъ, зажи-
гаютъ передъ иконами свѣчу и молятся Богу. Помолив-
шись Богу, старшая женщина беретъ въ руки горшокъ съ
кашей и, качая его вверхъ и внизъ, приговариваетъ: *што п
карѡуки бяжѣли памѣкавали, а тѣлятки набрѣкавали*.
Затѣмъ отрываетъ немного каши два раза и кладетъ на
сѣно со словами: *эта на карѡу, а эта тѣляначку*. Сѣно
послѣ обѣда относятъ коровѣ, а кашу ѣдятъ. При этомъ
гадаютъ о будущемъ теленкѣ: если часть пѣнки отъ каши
возьметъ прежде всѣхъ женщина, то корова въ будущемъ
году отелить телушку, а если мущина, — то бычка. При
моленъ куръ и касарецкихъ поросятъ качаютъ за столомъ
жаровню съ угольями. На столъ кладутъ стебли ржаные,
пшеничные или овсяные и на нихъ складываютъ кости
жаркого, куръ или поросенка, при чемъ стараются не ло-
мать костей — это для того, чтобы у цыплятъ спинки не
ломались, а у поросятъ не гнулись.

Мальчик — новобранецъ, рекрутъ: *малышав у Шшыры па-
вязьмѣ*.

Манутца — хотѣть чего-либо: *маниница яму есть*.

Матѡрнай — ловкій, проворный, расторопный: *бабѣнка матѡр-
ная, лашѣтка матѡрная*.

Матѣль — мотъ: *Антѡшка — матѣль не привядѣ Бох какой*.

Махѡтка — небольшой горшокъ: *махѡтка маленька, а кѡшка
сладѣнька* (орѣхъ).

Мажай въ выраженіи: за *Мажай зазнѣть*.

Мой, мой-та въ значеніи мужъ, супругъ: *нильзя, мой нипаз-
валѣя. А мой-та и пасулі яму трайк, дык аддѣл*.

Мутузѡк — кисть для смазыванья колесъ дегтемъ.

Мусѡла — щеки, уста: *мазатъ сѡлам на мусѡлам* — давать на-
прасныя обѣщанія.

Назрѣтца — въ выраженіи: *назрѣтца ни даётъ*, ни даетъ спуска, отдыху, преслѣдуетъ: *ваша каютенка совсемъ забѣла нашава, назрѣтца ни даётъ*.

Наклѣцки — верхушки клецовъ, клиньевъ въ боронѣ.

Намѣрзлай — замерзшій, замороженный: *катяхъ намѣрзлай*.

Намирѣтца, намирнѣтца — замахиваться, замахнуться: *намирнѣли быліа, битъ хатѣла, а ямѣ рѣки схватѣли*.

Намѣчька, кудель, прядево, надѣваемое на гребень для пряденья.

Напѣл — высокая кадушка: *целай напѣл капусты намачѣли; проса мы ссыпали у напѣл, штѣ у в амбарѣ*.

Нѣкрут — рекрутъ.

Низымѣй — нетрѣгай, пусть: *низымѣй придетъ*.

Набирѣшка — нищій и -ая: *дай хлѣба набирѣшки*.

Павадырь — провожатый, водитель: *сѣляны хѣдѣтъ с павадыремъ*.

Пѣглинки — части носковъ или чулокъ, облегающія голень.

Падаплѣка — подкладка подъ мужскую рубаху на плечахъ и верхней части спины: *нихтѣ ни знаѣтъ, знаѣтъ маѣ грутъ ды падаплѣка*.

Пѣдарня — основанье для кладушки или скирды хлѣба или для стога сѣна.

Падвѣи — веревки изъ лозы или пеньки, связанныя крестъ на крестъ, которыми прикрѣпляется разсоха съ сошниками къ обжѣ (въ крестьянской сохѣ).

Пѣдла — падалъ: *на шляху падла вѣлитца*.

Пѣзабникъ — ягоды лѣсной земляники: *мы нарѣли многа пѣзабнику, пѣспел пѣзабникъ*.

Пѣсапѣшки — ботинки.

Полусѣдникъ — палисадникъ, цвѣтникъ.

Папона, папѣнка — родъ ковра сотканнаго изъ шерстяныхъ или замашныхъ толстыхъ нитокъ и служащаго для подстилки или покрышки.

Пасьлёжыть — положить слуги для кровли: *пасьлєжыли сарай.*

Патрах — имущество, скарбъ, все сокровенное: *пратіл, зарёл са всём с патрахам.*

Патрашцѣть — анатомировать, разрѣзать или разрывать на части: *патрашылі утѣплиника, сабѣки патрашцѣть пѣдла.*

Патрѣбать — попробовать на вкусъ и на ошупь: *патрѣбай-кя мятку.*

Патсѣшак — столбъ, на который опирается кровля: *паставили патсѣшкы, кладём пиримѣты на них, а пасьлѣ паставим стрѣпѣлы, а там пасьлѣжым и пиримѣтим, рашѣтъник паложым.*

Патьчильстать — взять, украсть: *иш, агурычик патьчильстал.*

Пахлѣпка — супъ (картофельный, въ противоположность щамъ и «лѣпшы»).

Пѣжа — харчи, угощенье: *кумавѣя пѣхали съ пѣжаю.*

Пѣльки — въ выраженіи: *схватѣть за пѣльки* т. е. за горло, за грудь. (Сравн. сѣверно-в.-русск. пельки — груди. Ончуковъ, Печерск. был. № 86, 149).

Пирбракѣнуть — опрокинуть.

Пирдагнѣть — перегнать, обогнать.

Пирдагѣнки — запуски; *игратъ у пирдагѣнки.*

Пирѣть, прѣ, прѣш, прѣ — ѣсть: *патрѣ прѣжа тварѣх, а пѣсла бѣри убоину.*

Пирѣсьлина — перекладина.

Пиримѣт — балка, лежащая на подсѣшкахъ т. е. на столбахъ и служащая основаніемъ для стропилъ.

Пирьчѣть — торчать.

Писклѣнак — цыплѣнокъ: *харѣк писклѣт падушѣл; писклячѣя душа* — въ насмѣшку надъ хилымъ.

Писклячѣя душа — о тщедушномъ, хиломъ человѣкѣ.

Плутѣть — блуждать, сбѣгаться съ дороги: *патрлутѣли мы усѣю ночь.*

Плятушка — невысокая коробка, сплетенная изъ ивовыхъ прутьевъ: *нарѣали ырыбѣв цѣлаю плятушку.*

Приста́ль — помость на рѣкѣ для мытья бѣлья: *на приста́ли сабра́лись ба́бы.*

Присъ́пятѣ — припасы, приготовленье: *наѣш ба́тюшкина и ма́тушкина присъ́пятѣ, тада́ и ми́нѣ съѣш.*

Приту́га — скрученный длинный жгутъ изъ соломы для увязки соломенной крыши: *приту́ги ба́бы сучи́ли.*

Приту́жить — увязывать притугами солому на кровляхъ: *на-приту́жили адо́нѣя.*

Причинда́лы — вещи кому-либо принадлежащія: *ва́зми́ свои́ причинда́лы.*

Причи́нная мѣста — важный для здоровья органъ тѣла, особенно область половыхъ органовъ: *у причи́нная мѣста уда-рил, а он Бо́гу ду́шу и адо́л.*

Пу́га — кнутъ ременный, ногойка.

Путьля́ть — спутывать: *путьля́иши нѣтки; распутьля́й са мно́й па́сма (распутай).*

Пярдуни́ша — грибъ изъ породы губчатыхъ, маслянка: *сарва́л пярдуни́ша (Путивльскій у.).*

Размилю́шшыть — раздробить на мелкія части, раздавить, смять: *размилю́шшыл арѣх: ѣсть нилѣ́я (нялѣ́я).*

Распатрашы́ть — разорвать на мелкія части: *ишанѣ́та тряпа́ми ану́чку, распатрашы́ли увѣ́ся.*

Рашшага́кать — широко раскрыть двери, ворота: *иш рашшага́кал, шыро́к дѣ́жа стал.*

Рель — встрѣчается въ дѣтской присказкѣ, а отдѣльно, въ рѣчи не употребляется:

Качели на ре́ли:

Кача́йтца, ви́лича́йтца!

Рѣшка — лицевая сторона мелкой монеты, противоположная той, гдѣ государственный гербъ; въ игрѣ въ орлянку, когда, бросая вверхъ монету, при паденіи ея на землю приговариваютъ: *арѣ́л? рѣшка?*

Рибѣ́та — мальчики, наемные работники: *папо́вы рибѣ́та, па-*

*рину пахімі пат нашаніцу; паішлі сваіх рибят касіць
кряпіву на корм каровам.*

Ров — а) вырытая въ землѣ длинная яма и б) невысокій валъ
изъ земли или навоза: *загарѣлси ров, съ нявѣ и начіѣлси па-
жѣр. Галѣн са Шматкомъ падряділісь у в Абильдѣнка
ров капѣть.*

Рунѣ — снятая съ овецъ весной шерсть, сбившаяся за зиму и
еще не разбитая шерстобитами «валнатѣнами».

Ручька (и -ка) табакѣ — пачка листьевъ махорки.

Рыга — сарай для молотьбы особаго устройства, малорус.
клѣня: у рыги зимою малатіть дѣжа хараіѣ.

Ряптух — хребтугъ: *увесѣ авѣс из риптухѣ носам павѣвирнул.*

Садѣк — клѣтка для перепела: *паймѣл съ пирипилѣтymi пира-
нѣлзичку ды карѣмлю йих тапѣрича у сатку.*

Саламѣть — тѣсто прѣсное изъ поджаренной гречневой муки;
ѣдятъ съ масломъ, молокомъ, сметаной.

Саматѣвка — а) паразитъ, заводящійся у лошадей лѣтомъ отъ
употребленія травяной пищи: *у твѣей кабѣля завялісь са-
матѣвки, повыниміи;*

б) суетливый человѣкъ, егоза: *ну, чявѣ талжѣсьси кѣк
саматѣвка?*

Свѣйка — а) кривое, широкое и плоское шило, употребляемое
шѣрниками какъ рычагъ;

б) дѣтская игра: *рибятіишки у свѣйкю играли.* Переносно
о человѣкѣ, имѣющемъ на лицѣ рябины — слѣды оспы: *у
явѣ на мѣрдя чѣрѣти три гѣда у свѣйкю играли.*

Съвижына — свѣжее несоленое свиное мясо, противоположно
вижичинѣ.

Свъѣсла — что-либо связанное или обвязанное полотномъ, узелъ:
*усѣ свѣѣ дабрѣ свѣзѣла у два свѣѣсла, узваліла на плѣчи
ды паішлѣ сабѣ.*

Сѣчька — небольшой заступъ для рубки капусты.

Скаварѣдянь, скаварѣдьник — яичница.

Ськѣпка — ськибачька — отрѣзанный ломоть хлѣба.

Сьнѣтка — растеніе снѣдокъ, дикій кервель, *Anthriscus silvestris*: *у нашам низу нарвѣли сьнѣтки зьмѣ шей ды, кажысь, мѣла.*

Сьнѣмки — сливки: *прывѣк сьнѣмки сьнимаць.*

Спрахвалѣ — медленно, постепенно, неспѣша: *будиш сабѣ спрахвалѣ рабѣтатъ и зьделаши.*

Сьтигѣть — настилатъ вату или шерсть для одѣяла, теплой одежды и прошивать настилку.

Супѣнь — ремень, помощію котораго стягиваются и сдерживаются клешни, части хомута.

Сѹтачька — уголь образуемый вѣками глаза у переносицы: *ка-мѣшка асталась у сѣмай сѹтачьки, осьць папѣла у сѣмаю сѹтачьку.*

Тварѣла — окно въ овинѣ, черезъ которое *насаживаютъ* снопы т. е. подаютъ для установки въ овинѣ.

Тѣка и тѣвка — мѣшокъ для книгъ: *мѣнькѣ, шшѣй мнѣ тѣку!*

Тѣльная — стельная корова: *што тѣльнѣ оѣша карѣва али зайлавила?*

Тѣрпух, тѣрпужѣк — напильникъ.

Тѣшыть — доить корову: *ах галѣушки мам, карѣушка на тѣшѣна.*

Тѣтѣшкѣть — качать на рукахъ: *патѣтѣшкой Амѣлькѣ.*

Тотъ, тотъ-та въ смыслѣ чортъ, дьяволъ: *што п тибѣ тѣ-та озѣли (узѣли).*

Тотъ съветъ, будущая жизнь: *будиш на томъ съветѣ сковраду гярячѣю мизѣть.*

На тотъ готъ — на будущій годъ.

Траѣшки — тройни: *маѣ бѣба траѣшакъ радѣли.*

Трасѣтитъ — мѣшать напр. воду съ виномъ, горячую воду съ холодной.

Траѣкъ — три рубля.

Трѣшникъ, трюшникъ — 3-хъ коп. монета.

Трынка — а) 3-хъ к. монета; б) игра «у трынку» т. е. въ орлянку.

Трус, трусик — кроликъ: *трусы пат пѣчкай вѣдютца.*

Тьвёрстай (и цвьёрстай) — черствый: *твёрстай хлеп.*

Тугарылай — упорный.

Тухляк — тюфякъ.

Тягáть — журить, бранить: *уш мы тягали яво, тягали ды
итом ты съ ним подѣлали: привык лягушак битъ.*

Тясьни́ца — ящичекъ или желобокъ для песку и воды, вози-
мый съ собой косарями.

Тяпка — небольшая лопаточка, которою разрыхляютъ почву и
полюютъ сорные травы.

Тясáть — заострять, остругать: *ямѹ хучь кол на головѣ тяши,
усѣ равно.*

Убѣина — говядина: *урыбы кыык убѣина.*

Удадѣлитца — управиться, успѣть: *я ни удадѣлилася ета зде-
латъ* (Орловской губ.).

Упѣй — въ конской сбруѣ ремень въ шлѣѣ, тянущійся отъ хо-
мута по спинѣ лошади до крупа.

Усхадѣ́тца — приступить къ чему-либо, собраться дѣлать, на-
чать сборы: *баба усхадѣлася ражáть, усхадѣлася уми́рáть,
усхадѣлася блины́ печь.*

Ухáтай — ушастый.

Хадáк, хадачѣк — кожаная туфля, башмакъ.

Хазяин — домохозяинъ и домовый.

Хам, хамайдал, хамѣ — неучъ, грубіянь, невѣжа: *ис хáма
ни зде́лали пáна.*

Хамутáтца — возиться: *ну чяво хамутáисси зря?*

Халадѣ́к — тѣнь: *сидѣм сабѣ у халаткѹ.*

Халадѣ́вник — бѣлоручка, лѣнтай.

Халау́мнай — взбалмошный.

Харабѣ́рки — сухія зерна конопли, остающіеся послѣ толченья
для конопляннаго сѣмени.

Хварѣ́ст — молодой лѣсъ, кустарникъ.

Хварасти́на — лозина, вѣтка дерева: *схвати́л хварасти́ну ды атхляста́л яво́ кы съле́дуитъ: бу́да по́мнитъ.*

Хлабыснѹть — хлеснуть, ударить.

Хлабыста́ть — лить и литься: *вадо́ хлабы́шиша кык из рукаво́; вотку́ хлабы́шиша кык во́ду.*

Хлебушки печь, мя́сить — печь, мясить хлѣбъ.

Хлѣбава — уста, лицо: *да́тъ у хлѣбава*, ударить по лицу.

Хляхата́ть — о звукѣ кипящей жидкости.

Хитро́й — странный, чудаковатый: *он хитро́й какой-та стал.*

Хо́дар — ходунъ, молодецвато и стройно ходящій: *пири́д ма́льчи́ками а я па́льчи́ками, пири́т па́нам Хьве́дарам паи́ла де́вка хо́дарам.*

Хря́к — кнуръ, нехолощенный самецъ свиньи.

Хрю́чка — свиной нось: *ни бе́й па хрю́чки.*

Цапѣ́нка — составная часть цѣпа, — палка, прикрѣпленная къ рукояти (держальню) и служащая биломъ: *а Ми́тъкя схва-ти́л цоп ды кык хва́тя Васи́лиху цапѣ́нкой, — чю́ть-чю́ть ни уби́л.*

Цоп и **цеп** — цѣпъ: *у пять цапов ма́лѣтють старно́вку; стар-нѹють то́лька цапа́ми, а ма́лѣтють ра́зна: и тья́гами и маши́най.*

Цыба́р — приборъ для вытаскиванья воды изъ колодца, журавель: *кало́дясъ с цыба́рам.*

Цыба́рка (въ Суджанскомъ у. сабо́рка) — бадья, ведро, кото-рымъ достаютъ воду, при помощи цыбара, изъ колодца: *те́тък, дай цыба́рачку напай́тъ лашы́дей.*

Цынава́ть — разрѣзать лыки для лаптей.

Цыны́ — порядокъ, толкъ: *тут и цыно́в ни найдёш.*

Че́бар — чебрець *thymus seopillum*: *мы на́рва́ли че́бару, па́хня че́барам.*

Чемер — боль въ желудкѣ у лошади: *жырибе́нак а́тъ че́мира валя́итца.*

Чемирам петъ — пѣть фистулой, фальцетомъ.

Чѣзлай — чахлый, худой, болѣзненный.

Чеп, на чяпѣ, съ чѣпи (щѣпи) — цѣпь: *ай щѣпи сарва́лси? куды бѣи́ш опрамитѣю кык упрѣ́лай? Чяпной кабел съчѣпи сарвалси ды укуси́л нашу Акѹ́лькю.*

Черга — очередь: *папа́сть у че́ргу.*

Чѣрка — penis.

Чѣрьми́нная — дородный, солидный, красивый.

Чѣрная сло́ва — брань: *руга́тца чѣрным сло́вам — грех.*

Чѣтьви́рьть ржы — восемь мѣрь.

Чибу́ткать — качать поставивъ на кисть ноги: *пачибу́ткѣй ма́льчи́шку.*

Чирѣвы па́дъвилó — голодъ замучилъ.

Чичя́с — сейчасъ: *чичя́с принясу́ табе вади́цы.*

Чьва́кнуть — ударить: *кык чьва́кня яво абѹ́хам.*

Чюкля́ть — бить, ударять.

Чькнѹ́ть — попасть въ цѣль, ударить, ранить, а также объ актѣ coitus.

Чюпи́тишнай — крошечный.

Чяку́ха — долбня: *никуда ни га́днѣ, ху́ть чяку́хай убѣй и́йе.*

Чяда́лай — тоже что чезлай, худой, изможденный, чахлый.

Шала́хаватай — забывчивый: *я на ета шала́хавата.* (Орловской губ.).

Шалау́мнай — глуповатый (*халаумнай*).

Швы́тка — быстро, шибко, скоро.

Шкабыро́к — швырокъ, тонкая, небольшая палочка, которую дѣти бросаютъ во время игры «у шкабырки».

Шкабы́рять — подбрасывать палку, упирая одинъ конецъ ея въ землю.

Шкаря́пка — сухая корка хлѣба, особенно отъ края.

Шлей́кя — шлея и обуза: *ско́ра ли ты сваю шлейкю ски́ниш.*

Шматóк — кусокъ: *у шматкѣ́й разарва́ли ко́жу.*

Шшагло́ — длинный высокій шестъ, къ которому привѣши-

вають: а) клѣтку съ перепеломъ; б) колокольчикъ для подачи сигналовъ рабочимъ.

Ягады — полевая и лѣсная клубника: *мала ягат нарвѣли: усѣ зиялѣху*.

Ядѣмая трава — съѣдобная и лакомая трава.

Ядрѣнай (едрѣнай): крупный, большой: *яблаки йидрѣнай ура-оілись*.

Еще нѣсколько неясныхъ по значенію словъ въ дѣтской при- сказкѣ, которою въ играхъ обычно опредѣляется очередь одного изъ участниковъ: пирьвидѣн, други дѣн, на корѣби барабѣн, съвисьтѣль, карасьтѣль байкалка сакалѣк, чирѣкалка, диятѣк, пѣдун, лѣдун, шѣхмут, лѣхмут, шышал, вышал, Радивѣн, выди вон.

Къ стран. 47—48.

Образцы черкасского говора

Донской Области.

Въ прежнее время среди новочеркасскихъ хозяекъ была распространена слѣдующая поговорка, указывающая на дешёвизну въ то время съѣстныхъ припасовъ:

Ходила, дусецка, на базар, купила раковую шейку да муку на копейку.

Въ настоящее время среди интеллигентовъ Аксайской станицы (въ 25 верстахъ отъ Новочеркасска и въ 10 верстахъ отъ Старочеркасска) распространена слѣдующая поговорка, выражающая насмѣшку надъ разговоромъ мѣстнаго простого населенія, главнымъ образомъ, бабъ:

Саа, Маса, Покутѣса! бери рогозку, затворяй окоску, ходи к намъ с оселецникомъ кофейкю попить.

Тамъ же (въ Аксайской и Старочеркасской станицахъ) говорятъ:

Ворож'са (волокуса, рыболовная сѣть особеннаго устройства)
прорварася и три карася проварилися.

Дѣйствительно, у насъ въ Акшахъ хорошо.

Жонт вмѣсто зонт.

Про бѣдныхъ казаковъ въ Черкасскомъ округѣ говорятъ:

*Висал*¹⁾ *на слубицу, нѣтъ ни сасаки, ни фуразаки, одна*
парадная сыла (= шило).

Въ Новочеркасскѣ дѣти передъ игрой въ квача, жмурки,
 прятки и проч., конаются, приговаривая скороговоркой:

Сысал, высал, он посол или шинал, вышел, он пошел.

(Сообщеніе студента Харьковскаго университета Ал. Ѳедорова).

«Покають и шепелявятъ казачки» на Уралѣ (Даль, О нарѣ-
 чіяхъ русскаго языка).

Стр. 5, строка 20, напечатано: (*только бабы*) *т. е. замужня*,
 слѣдуетъ поставить скобку послѣ
сл. замужня.

» 14, » 13, » *урема, слѣд. уремя.*

» 19, » 11, » *визитъ, слѣд. вазитъ.*

1) И мягкое, какъ въ малороссійскомъ *і* изъ *ъ*.

ОПЕЧАТКИ.

Стр.:	Строка:	Напечатано:	Читай:
289	3 сверху	Пращай	Пращйй
—	5 »	калечка	калечька
—	23 »	нисычастья	нисычастья
—	2 и 3 снизу	светя	сьветя
290	5 сверху	с тёмна	сь тёмна
—	14 »	зделалась	зьделалась
—	2 снизу	Пасвишшй	Пасвишшй
291	2 сверху	пасвистать	пасьвистать
—	4 »	растеньям	расьтеньям
—	20, 21 »	пуста	пуста
—	21 »	пригруста	пригрустья
—	3 снизу	широк	широк
292	2 сверху	Зли	Зьли
—	2 »	час	чяс
—	3 »	с чяс	сы чяс
—	3 »	пас(ы)лушай	пасьлушай
—	6 »	лавочки	лавочьки
—	7 »	палачки	палачьки
—	13 »	Нисчястнай	Нисьчястнай
—	1 »	Если mine	Ёсьли (и лесьли) mine
293	1 »	«милай»	милай
294	10 сверху	Ох и	Ох, ы
—	8 снизу	Чужы мужья	Чужй мужья
295	1 сверху	прасвятй	прасьвятй
—	4 »	призаплакавши	призаплакавши
—	6 »	пригарюнившы	пригарюнивши
—	16 »	нынча	нынчя
—	19 »	плачуть	плачють
—	23 »	меньшыя	меньшйя

<i>Стр.:</i>	<i>Строка:</i>	<i>Напечатано:</i>	<i>Читай:</i>
295	25 сверху	братиц	братис
296	8 »	ключник	ключьник
—	9 »	Ванька ключник	Ванька ключьник
—	10 »	разлучник	разлучьник
—	15 »	ключника	ключьника
—	20, 21 »	Раскажи	Раскажи
—	24 »	широкая	широкая
297	11 снизу	садочку	садочьку
—	4 »	Дажыдай	Дажидай
—	2 »	дажыдала	дажидала
298	2 сверху	Лажылася	Лажылася
—	10 »	Завшигда	Завшигда
—	1 снизу	— Раздўшынькай	— Раздўшынькай
299	5 сверху	дажыдала	дажидала
—	10 и 13 »	Падліц	Падліс
—	24 »	сволач,	сволачь,
—	4 снизу	падародняй	падародьняй
—	5 »	с чюжюю	сь чюжюю
—	6 »	начною	начьною
300	5 сверху	паринёчка	паринёчка
—	6 »	дочка	дочька
—	7 »	ручку	ручьку
301	17 »	С чем	Сь чем
303	18 »	Курскаго	Фатежскаго
—	20 »	кисти	кисьти
—	21, 23, 25 »	кисть	кисьть
—	2, 4 снизу	макриды	макріды
304	14 сверху	макридъ	макрідъ
—	20 »	сгладили	утратили
—	24 »	пирвизеть	пирьвизеть

